

INSTITUTE OF ANTHROPOLOGY

In 300 cuốn, tại Công ty Cổ phần Khoa học và Công nghệ Hoàng Quốc Việt, theo Giấy phép xuất bản số 306/GP-BTTTT, ngày 28-8-2023. Phát hành qua mạng lưới bưu điện Việt Nam trên toàn quốc: Mã ấn phẩm: C212; Hotline 1800.585855. Hoặc tòa soạn Tạp chí Dân tộc học (Số ĐT: 02462730420). In xong và nộp lưu chiểu tháng 12-2024.

Giá: 40.000đ

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC - SỐ 6 (246) - 2024 - ANTHROPOLOGY REVIEW

ISSN 0866 - 7632

TẠP CHÍ DÂN TỘC HỌC

6 (246)
2024

VIỆN DÂN TỘC HỌC
VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

DÂN TỘC HỌC

Tap chí chuyên ngành Dân tộc học
Năm thứ XXXXX
Số 6 (246) - 2024

Ra hai tháng một kỳ

TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ
Tầng 10, nhà A, số 1 Liễu Giai, Ba Đình Hà Nội
Điện thoại: 84-024-62730420
E-mail: tapchidantochoc@gmail.com
Website: viendantochoc.vass.gov.vn

VIỆN DÂN TỘC HỌC - VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM

TỔNG BIÊN TẬP		MỤC LỤC	
PGS. TS. NGUYỄN THỊ THANH BÌNH			Trang
* * *		Nguyễn Văn Minh	* Một số vấn đề về thành phần dân tộc và xác định thành phần dân tộc ở nước ta hiện nay 3
HỘI ĐỒNG BIÊN TẬP		Bùi Thị Bích Lan	* Định hình trang phục sinh hoạt cộng đồng của dân tộc Chứt ở tỉnh Quảng Bình: Cơ sở khoa học và cách tiếp cận 17
PGS. TS. Nguyễn Thị Thanh Bình (Chủ tịch)		Vương Ngọc Thi	* Nguồn lực của một số tộc người trong phát triển kinh tế hộ gia đình ở vùng biên giới đất liền tỉnh Quảng Nam 29
TS. Hoàng Phương Mai (Thư ký)		Lê Thị Thỏa	* Thực trạng sản xuất nông nghiệp và một số vấn đề đặt ra ở vùng biên giới Việt Nam - Lào tại tỉnh Quảng Nam 42
GS. TS. Nguyễn Văn Chính		Hoàng Phương Mai	* Văn hóa làng cổ Thổ Hà: Những giá trị và vấn đề đặt ra 54
TS. Nguyễn Thẩm Thu Hà		Phạm Thị Hà Xuyên	* Ảnh hưởng của hiện đại hóa đánh bắt hải sản đến văn hóa ngư dân xã Ngư Lộc, huyện Hậu Lộc, tỉnh Thanh Hóa 67
TS. Trần Minh Hằng		Phạm Văn Lợi	* Phát triển du lịch cộng đồng gắn với xây dựng, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của cộng đồng cư dân 79
TS. Bùi Thị Bích Lan		Hồ Trung Thành	
TS. Trần Thị Mai Lan		Tạ Hữu Dục	* Hoạt động du lịch ở xã Việt Hải, huyện Cát Hải, thành phố Hải Phòng: Thực trạng và những thách thức 90
TS. Phạm Quang Linh		Võ Tấn Tú	* Tín ngưỡng canh tác lúa rẫy của người Chil ở huyện Lạc Dương, tỉnh Lâm Đồng 103
PGS. TS. Nguyễn Văn Minh		Lê Trần Quyên	* Tập tục sinh đẻ của người Brâu ở làng Đắc Mế, xã Pờ Y, huyện Ngọc Hồi, tỉnh Kon Tum 115
PGS. TS. Lâm Bá Nam			
TS. Lý Hành Sơn			
TS. Nguyễn Công Thảo			
TS. Trần Hồng Thu			
PGS. TS. Vương Xuân Tình			
TS. Phạm Thị Cẩm Vân			
* * *			
TÒA SOẠN VÀ TRỊ SỰ			
TS. Hoàng Phương Mai (Thư ký)			
ThS. Phạm Thị Thu Hà			
CN. Nguyễn Thu Trang			
Thiết kế bìa: ThS. Lọc Mạnh Hùng			
Chuyển ngữ: TS. Vương Ngọc Thi			
Tài khoản: Viện Dân tộc học			
STK: 001.1.00.1715230			
Sở giao dịch Ngân hàng			
TMCP Ngoại thương Việt Nam			
Số 11 Láng Hạ, Ba Đình, Hà Nội			

TÓM TẮT TIẾNG VIỆT SỐ 6/2024

1. Nguyễn Văn Minh: Một số vấn đề về thành phần dân tộc và xác định thành phần dân tộc ở nước ta hiện nay

Tóm tắt: Xác định thành phần dân tộc ở nước ta được tiến hành chính thức từ cuối những năm 60 thế kỷ XX, do Viện Dân tộc học thuộc Ủy ban khoa học xã hội (nay là Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam) chủ trì. Đến ngày 22/12/1978, Liên Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam và Ủy ban Dân tộc Trung ương đã có tờ trình Thủ tướng Chính phủ về kết quả xác định thành phần dân tộc. Thừa ủy quyền của Hội đồng Chính phủ, ngày 2/3/1979, Tổng cục trưởng Tổng cục Thống kê đã ký Quyết định số 121-CCTK/PPCĐ ban hành “Danh mục các thành phần dân tộc Việt Nam” để dùng thống nhất cho cuộc Tổng điều tra dân số năm 1979 cũng như trong công tác thống kê thường xuyên và các lĩnh vực liên quan. Danh mục các thành phần dân tộc Việt Nam là đóng góp to lớn của Ủy ban Khoa học xã hội Việt Nam và Ủy ban Dân tộc Trung ương, mà trực tiếp là Viện Dân tộc học. Song, do một số yếu tố chủ quan và khách quan nên ở nước ta vẫn đang đặt ra một số vấn đề về tộc danh, thành phần dân tộc của một số dân tộc, nhóm địa phương. Do đó, bài viết này trở lại thảo luận một số nội dung liên quan đến tên gọi, thành phần dân tộc và công tác xác định thành phần dân tộc ở nước ta hiện nay.

Từ khóa: Dân tộc, tộc danh, thành phần dân tộc, xác định thành phần dân tộc.

2. Bùi Thị Bích Lan: Định hình trang phục sinh hoạt cộng đồng của dân tộc Chứt ở tỉnh Quảng Bình: Cơ sở khoa học và cách tiếp cận

Tóm tắt: Trong quá khứ, người Chứt ở nước ta đã có trang phục truyền thống bằng vỏ cây. Trong vài ba thập kỷ qua, trang phục của họ là một quá trình học hỏi, giao thoa với các tộc người cận cư và càng gần đây, trang phục phổ thông đã trở nên phổ biến ở tất cả các nhóm địa phương. Cùng với sự phát triển của đời sống kinh tế - xã hội, ý thức khẳng định bản sắc văn hóa tộc người cũng như nhu cầu, nguyện vọng có được một bộ trang phục bằng vải dệt mang sắc thái, đặc trưng riêng ở dân tộc này ngày càng thể hiện rõ; từ đó, đặt ra nhiệm vụ nghiên cứu thực trạng, nhu cầu và định hình trang phục của những dân tộc chưa có trang phục may dệt đặc trưng nói chung, của dân tộc Chứt nói riêng. Bài viết này bàn về tính cấp thiết, cơ sở khoa học cũng như cách tiếp cận khi triển khai nhiệm vụ nêu trên, với mong muốn góp phần làm sáng tỏ những vấn đề lý luận và thực tiễn của chủ đề nghiên cứu.

Từ khóa: Định hình, trang phục, dân tộc Chứt, tỉnh Quảng Bình.

3. Vương Ngọc Thi: Nguồn lực của một số tộc người trong phát triển kinh tế hộ gia đình ở vùng biên giới đất liền tỉnh Quảng Nam

Tóm tắt: Dựa trên kết quả nghiên cứu thực địa tại hai huyện biên giới Tây Giang và Nam Giang, tỉnh Quảng Nam trong năm 2023-2024, bài viết phân tích các nguồn lực của một số tộc người tại địa phương trong phát triển kinh tế hộ gia đình ở khu vực biên giới. Bài viết tập trung vào ba tộc người là Cơ-tu, Giê-Triêng và Kinh; các nguồn lực tộc người được phân tích là vốn con người, vốn tự nhiên, vốn vật chất, vốn tài chính, vốn xã hội và vốn văn hóa. Qua đó, bài viết chỉ ra vị trí và vai trò của những nguồn lực này trong phát triển kinh tế cũng như phát huy các chính sách cho các tộc người tại địa phương.

Từ khóa: Biên giới Quảng Nam, nguồn lực, phát triển kinh tế, Cơ-tu, Giê-Triêng, Kinh.

4. Lê Thị Thỏa: Thực trạng sản xuất nông nghiệp và một số vấn đề đặt ra ở vùng biên giới Việt Nam - Lào tại tỉnh Quảng Nam

Tóm tắt: Vùng biên giới Việt Nam - Lào tại tỉnh Quảng Nam là địa bàn cư trú của nhiều tộc người thiểu số với hoạt động sinh kế chính là sản xuất nông nghiệp. Trong bối cảnh hiện nay, nông nghiệp vùng biên giới đang đối mặt với nhiều thách thức, đòi hỏi cần có sự đổi mới và định hướng rõ ràng để trở thành nguồn lực chính cho người dân thoát nghèo và tạo ra giá trị kinh tế, thúc đẩy các ngành nghề khác phát triển. Dựa trên kết quả nghiên cứu thực địa năm 2023 - 2024 tại hai huyện biên giới Tây Giang và Nam Giang, tỉnh Quảng Nam, bài viết tập trung phân tích thực trạng hoạt động sản xuất nông nghiệp của người dân trong mối quan hệ với chính sách, nguồn lực vùng biên giới, đồng thời đưa ra một số đề xuất kiến nghị nhằm phát huy những lợi thế, khắc phục các hạn chế còn tồn tại đối với sản xuất nông nghiệp ở vùng biên giới Việt Nam - Lào.

Từ khóa: Nông nghiệp, biên giới Việt Nam - Lào, Quảng Nam.

5. Hoàng Phương Mai: Văn hóa làng cổ Thổ Hà: Những giá trị và vấn đề đặt ra

Tóm tắt: Làng Thổ Hà, thuộc xã Vân Hà, thị xã Việt Yên, tỉnh Bắc Giang là một ngôi làng đến nay còn lưu giữ rất nhiều dấu ấn đặc trưng của làng quê vùng Kinh Bắc với quần thể kiến trúc, di tích, cảnh quan cổ kính, độc đáo, phục vụ nhu cầu sinh hoạt văn hóa, tín ngưỡng của nhân dân địa phương và du khách gần xa. Bài viết dựa trên tư liệu thực địa, điều tra hồi cố, tài liệu in khắc trên văn bia cổ, thống kê từ chính quyền địa phương qua một số đợt khảo sát năm 2024 tại làng Thổ Hà nhằm làm rõ hệ thống các di sản văn hóa vật thể và phi vật thể tại địa bàn nghiên cứu, phân tích các giá trị tiêu biểu của những di sản này, trên cơ sở đó thảo luận một số vấn đề đặt ra trong bảo tồn và phát huy các giá trị di sản văn hóa của Thổ Hà hiện nay.

Từ khóa: Văn hóa, làng cổ Thổ Hà, Bắc Giang, giá trị văn hóa.

6. Phạm Thị Hà Xuyên: Ảnh hưởng của hiện đại hóa đánh bắt hải sản đến văn hóa ngư dân xã Ngư Lộc, huyện Hậu Lộc, tỉnh Thanh Hóa

Tóm tắt: Hiện đại hóa đánh bắt hải sản diễn ra ở hầu hết các cộng đồng ven biển tại Việt Nam cũng như ngư dân ven biển xã Ngư Lộc, huyện Hậu Lộc, tỉnh Thanh Hóa để đáp ứng nhu cầu ngày càng cao của xã hội. Ở xã Ngư Lộc, quá trình này đã giúp cải tiến phương tiện và ngư cụ hiện đại, giảm sức lao động của ngư dân, giúp họ ra khơi đánh bắt và tiếp cận hệ thống giao thương mới. Song, hiện đại hóa cũng ảnh hưởng đến đời sống văn hóa của cộng đồng ngư dân nơi đây trên nhiều phương diện như thay đổi nhận thức về thế giới quan, giảm tính cố kết cộng đồng, làm mai một kỹ năng cũng như tri thức và phương pháp đánh bắt truyền thống. Vì thế, rất cần tổ chức nhiều cuộc tập huấn nâng cao ý thức ngư dân, phát hành cuốn cẩm nang đa diện về ngư nghiệp, phát triển du lịch văn hóa nhằm bảo tồn và phát huy văn hóa tại địa phương.

Từ khóa: Hiện đại hóa, đánh bắt hải sản, ngư dân, văn hóa ngư dân, xã Ngư Lộc.

7. Phạm Văn Lợi, Hồ Trung Thành: Phát triển du lịch cộng đồng gắn với xây dựng, nâng cao đời sống vật chất và tinh thần của cộng đồng cư dân

Tóm tắt: Du lịch cộng đồng là loại hình du lịch xuất hiện ở Việt Nam chưa lâu nhưng đã có những bước phát triển đáng ghi nhận. Đến nay đã có nhiều nghiên cứu đề cập tới loại hình du lịch này, song còn ít công trình cụ thể về quan hệ giữa phát triển du lịch cộng đồng với xây dựng đời sống vật chất và tinh thần của cộng đồng cư dân. Từ nguồn tư liệu thu được tại một số điểm/bản/ấp du lịch cộng đồng ở Tây Bắc, Tây Nam Bộ và một số công trình nghiên cứu đã công bố, bài viết này tập trung phân tích vai trò của phát triển du lịch cộng đồng đối với việc xây dựng, nâng cao đời sống vật chất, tinh thần của người dân; đồng thời, chỉ ra những thách thức mà các điểm/ bản/ ấp/ làng du lịch cộng đồng gặp phải trong việc tổ chức, quản lý đời sống vật chất và tinh thần của cộng đồng cư dân hiện nay, góp phần giải quyết mục tiêu phát triển ổn định du lịch cộng đồng ở nước ta.

Từ khóa: Du lịch cộng đồng, đời sống vật chất và tinh thần, cộng đồng cư dân.

8. Tạ Hữu Dực: Hoạt động du lịch ở xã Việt Hải, huyện Cát Hải, thành phố Hải Phòng: Thực trạng và những thách thức

Tóm tắt: Xã Việt Hải như một "đảo trong đảo" của huyện Cát Hải, thành phố Hải Phòng. Du lịch nơi đây xuất hiện từ lâu nhờ có cảnh quan thiên nhiên tươi đẹp và vốn văn hóa độc đáo, song chỉ thực sự tăng trưởng trong khoảng 5-6 năm nay. Tuy vậy, du lịch ở Việt Hải vẫn còn nhiều hạn chế như quy mô nhỏ lẻ, cơ sở hạ tầng chưa thực phát triển, thiếu nhân lực chất lượng cao, tỷ lệ khách lưu trú thấp. Để phát triển du lịch bền vững, Việt Hải cần hoàn thiện quy hoạch, đa dạng hóa sản phẩm du lịch, chú trọng đào tạo nguồn nhân lực, nâng cao chất lượng dịch vụ, tăng cường quảng bá. Tuy còn nhiều thách thức,

nhưng với tiềm năng sẵn có và sự nỗ lực của cộng đồng, du lịch Việt Hải sẽ có những bước tiến mới, góp phần nâng cao thu nhập cho người dân.

Từ khóa: Du lịch, Việt Hải, Cát Hải, thực trạng, thách thức.

9. Võ Tấn Tú: Tín ngưỡng canh tác lúa rẫy của người Chil ở huyện Lạc Dương, tỉnh Lâm Đồng

Tóm tắt: Chil là một trong 6 nhóm địa phương của tộc người Cơ Ho ở tỉnh Lâm Đồng, có nền văn hóa tín ngưỡng lâu đời. Do kinh tế truyền thống của người Chil nơi đây là nông nghiệp nương rẫy nên tín ngưỡng liên quan tới nông nghiệp, nhất là các nghi lễ được tiến hành trong quá trình canh tác lúa rẫy là nét văn hóa tiêu biểu của cộng đồng bon/làng và từng gia đình. Song, tín ngưỡng này hiện nay đã biến đổi, thậm chí bị mai một, vì nhiều nghi lễ không còn được thực hành. Dựa trên một số tài liệu đã công bố và nguồn tư liệu điền dã thực địa năm 2023 - 2024, bài viết làm rõ những yếu tố truyền thống và biến đổi trong tín ngưỡng canh tác lúa rẫy của người Chil ở huyện Lạc Dương, tỉnh Lâm Đồng. Qua đó, chỉ ra những nguyên nhân dẫn đến sự biến đổi và đề xuất một vài kiến nghị nhằm góp phần bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa tín ngưỡng tộc người trong bối cảnh phát triển kinh tế - xã hội hiện nay.

Từ khóa: Tín ngưỡng, lúa rẫy, Cơ Ho, người Chil, Lạc Dương.

10. Lê Trần Quyên: Tập tục sinh đẻ của người Brâu ở làng Đắc Mế, xã Pờ Y, huyện Ngọc Hồi, tỉnh Kon Tum

Tóm tắt: Sinh đẻ được xem là một giai đoạn quan trọng trong chu kỳ đời người. Mỗi cộng đồng đều có những tập tục và nghi thức trong sinh đẻ được biểu hiện với những nét đặc trưng riêng. Dựa trên kết quả nghiên cứu thực địa về người Brâu ở làng Đắc Mế, xã Pờ Y, huyện Ngọc Hồi, tỉnh Kon Tum, bài viết làm rõ những đặc điểm truyền thống và biến đổi trong tập tục sinh đẻ của người Brâu. Trên cơ sở đó, tác giả bài viết gợi ý một số giải pháp nhằm nâng cao chất lượng dân số và chăm sóc sức khỏe cộng đồng người Brâu trong thời gian tới từ cách tiếp cận nghiên cứu Dân tộc học/Nhân học.

Từ khóa: Tập tục sinh đẻ, người Brâu, Kon Tum.